

ПОДОЛАННЯ НАСЛІДКІВ ТОТАЛІТАРИЗМУ

У світлі прийняття Верховною Радою України Законів по декомунізації «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті», «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років», «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років» у Львові протягом 30 листопада – 2 грудня 2015 року проходила міжнародна конференція «Національна пам'ять: декомунізація, місця пам'яті, подолання наслідків тоталітаризму». Організаторами заходу виступили Український Інститут національної пам'яті, Громадська організація «Брама» за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні.

У діяльність Фонду Конрада Аденауера входить організація круглих столів, конференцій, дискусій та лекцій з метою ґрунтовного обговорення та політичного аналізу суспільно важливих тем. Представництво Фонду супроводжує процес політичних та економічних перетворень в Україні з 1994 року. Керівник представництва Фонду Конрада Аденауера в Україні Габріеле Бауманн визначила конференцію як крок у розбудові демократичного суспільства.

У міжнародній конференції взяли участь представники з Литви та 18-ти областей України: Київської, Івано-Франківської, Тернопільської, Волинської, Донецької, Дніпропетровської, Одеської, тощо. Херсонська область була представлена трьома учасниками, які активно приймали участь у роботі всіх панелей: Цибуленко Л.О. – завідуючою кафедрою історії України та методики викладання Херсонського держуніверситету, к.і.н., доц., Кузововою Н.М. – заступником декана факультету психології, історії та соціології ХДУ, к.і.н., доц., Сачко Д.В. – аспіранткою кафедри всесвітньої історії та історіографії ХДУ.

Конференція працювала у форматі чотирьох дискусійних панелей. У першій з них «Подолання наслідків тоталітаризму: український та європейський досвід» працівники Українського Інституту Національної Пам'яті доповідали про необхідність радикальної декомунізації суспільної свідомості й політичного життя в Україні. Родзинкою обговорення було ознайомлення з литовським досвідом подолання наслідків тоталітарного минулого, представленим головою адміністрації Вільнюського краю Андрюсом Скайстісом. Наголошено на саме швидкому прийнятті та впровадженні у Литві в 90-х роках законодавчих змін, як то Законів «Про оцінку Комітету Держбезпеки СРСР та нинішній діяльності кадрових робітників цієї організації» та «Про реєстрацію, визнанні у співробітництві, обліку осіб, які таємно співпрацювали зі спеціальними службами колишнього СРСР та охороні осіб, які зізналися». Саме визначення законодавчого формату та швидкий темп змін забезпечують подальшу можливість та успіх реформування усєї системи.

Друга дискусійна панель «Декомунізація в Україні: проблеми та перспективи» передбачала обговорення важливих питань, пов'язаних з історичним минулим, зокрема викоріненням із нього тоталітарних ознак та збереженням пам'яті нашого народу. Представник Інституту Національної Пам'яті Подобєд П. представив мапу Ленінопаду з 8 грудня 2013 р. по 19 листопада 2015 р., де чітко відзеркалено динаміку падіння та пік падіння пам'ятників – лютий 2014, за який показник дорівнював 376. Наголошено на необхідності розуміння цього процесу не як акту вандалізму, а як позбавлення маркерів тоталітарного суспільства.

На конференції також йшлося про необхідність віднайти нові назви для населених пунктів та вулиць, що носять назви вождів комуністичного режиму, кількість яких становить кілька сотень. Складність полягає у віднайденні їм нової назви із врахуванням історичної традиції, але відмовою від імперського та радянського минулого. Узгодженість позиції громадської думки з науковою

може стати запорукою успіху. Саме вивчення, обговорення та прозорість питання уможлиблює його вирішення.

Модератором третьої дискусійної панелі «Увічнення пам'яті загиблих: реалії сьогодення» виступав відповідальний секретар Державної міжвідомчої комісії у справах увічнення пам'яті учасників антитерористичної операції, жертв війни та політичних репресій Шеремета С. Він є очільником унікального підприємства на Львівщині, створення якого було ініційовано Львівською обласною радою, – КП ЛОР «Доля», яке має не тільки теоретичні розробки, наукові дослідження, а й активно займається пошуковою роботою, впорядкуванням цвинтарів, перепохованням загиблих у війнах та вшануванням борців за незалежність України. Яскравим прикладом успішної діяльності підприємства є перепоховання останків січовиків Карпатської України, впорядкування цвинтаря жертв політичних репресій, кладовища Першої світової війни солдатів Червоної армії, впорядкування українських поховань на території сучасної Польщі. Львівська обласна рада запровадила й реалізувала низку програм із вшанування жертв репресій та збереження національної пам'яті. Наголошено на необхідності поширення позитивного досвіду Львівщини по всій Україні.

Виступ Онищука Я., к.і.н., першого заступника директора КП ЛОР «Доля», визначив історичну пам'ять як невід'ємну складову національної ідентичності кожного народу. Одним із способів вираження історичної пам'яті є збереження, впорядкування та догляд за похованнями жертв воєн і політичних репресій незалежно від їх політичного та національного характеру. Наголошено на необхідності застосування європейського досвіду аполітичного ставлення до могил загиблих військовослужбовців воюючих сторін. Закони України «Про поховання та похоронну справу» зі змінами і доповненнями від 16 грудня 2004 р. та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за наругу над могилою, іншим місцем поховання або над тілом

Annales

померлого від 19 березня 2009 забезпечують можливість впорядкування поховальних пам'яток зі збереженням методики впорядкування.

У ході роботи четвертої дискусійної панелі «Робота в архівах: шляхи реформування» виступив директор галузевого архіву СБУ Кулик І. Він наголосив на тому, що відкриваються всі архіви радянських репресивних органів:

- ✓ Галузевий державний архів Міністерства внутрішніх справ України;
- ✓ Галузевий державний архів Служби безпеки України;
- ✓ Галузевий державний архів Служби зовнішньої розвідки України;
- ✓ обласні державні архіви;
- ✓ Галузевий державний архів Міністерства оборони України;
- ✓ Галузевий державний архів Державного департаменту України з питань

виконання покарань;

- ✓ Галузевий державний архів Державної прикордонної служби України;
- ✓ Генеральна прокуратура України;
- ✓ Державна судова адміністрація України.

При Українському Інституті Національної Пам'яті формується єдиний архів репресивних органів. Встановлюється зобов'язання оцифрування архівів. Тобто встановлюються європейські принципи доступу до архівів репресивних органів тоталітарного режиму 1917–1991 рр. – відкритий доступ, система єдиного архіву, зняття самоцензури.

Херсонщину у ході дискусії було представлено доповіддю к.і.н., доцента, у минулому багаторічного працівника Державного архіву Херсонської області Кузовової Наталії Миколаївни: «Партійний архів Херсонського обкому КП(Б)У – КПУ у 1944–1950-х рр. та створення радянської міфології». У доповіді розкрито особливості видавничої діяльності партійного архіву Херсонського обласного комітету КП(б)У – КПУ з часу створення до 1960 р. Подано аналіз основних напрямків пошуку та виявлення документів для публікації співробітниками партархіву та вплив вказівок КПРС на цей процес. Звернуто увагу на роботу партійних архівів щодо виявлення очевидців революції 1905–

Annales

1907 та 1917 рр. та збір спогадів про ці події. Проаналізовано характер документальних публікацій, здійснених партархівом, звернуто увагу на тотальний контроль за їхнім змістом та ідеологією з боку партійних органів. На прикладі партійного архіву Херсонського обласного комітету КП(б)У – КПУ зроблено висновки щодо повно масштабних заходів радянської влади та партійного апарату щодо фальсифікації історичного минулого за допомогою замовчування значної частини історичних фактів та висвітлення подій у дусі звеличування ролі радянської влади та КПРС для розвитку усіх галузей суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного життя.

Також у рамках програми учасники конференції поклали квіти до могил загиблих героїв російсько-української війни, інших видатних українців на Личаківському цвинтарі та відвідали музей національно-визвольної боротьби.

Цибуленко Лариса